

Könyvszemle

Sas Péter: *Az erdélyi magyar festőművészet lírikusa*, Tóth István. Művelődés [Kiadása] Kolozsvár, 2004. 80 l.

Közművelődési folyóiratunk, a Művelődés pár éve sorozatban jelenteti meg főleg a kolozsvári művelődéstörténet nagy kutatóinak, Kelemen Lajosnak és Herepei Jánosnak a munkáit. Ezek sajtó alá rendezésében Sas Péter budapesti történész, kutató jeleskedik. Sas a művészettörténet iránt is fogékony, főleg Kelemen Lajosnak a kolozsvári Állami Levéltárban őrzött naplója, hagyatéka számos olyan műtörténeti vonatkozásra vezette rá, amelyek eddig alig voltak ismertek. 2004 végén, a karácsonyi könyvvásáron Sas és kiadója egy Tóth István-albummal lepett meg.

Tóth István halálának 40. évfordulója meghozta az újrafelfedezést. Képei meglehetősen szétszóródtak, illusztrációi régi folyóirat-sorozatokban elrejtve feküdtek. Rendre középiskolai és művész-tanítványai is elhunytak. Az újrafelfedezés előkészítése 2001-től számítható, amikor Kelemen Miklós egyháztörténész cikket írt róla a Budapesten megjelenő Unitárius Életbe. Sas Pétert minden bizonnyal Kelemen Lajos vezette el Tóth Istvánhoz, s írt róla 2004-ben megemlékezést a Szabadságba. Kováts Ildikó, a Brassai Sámuel Líceum nyugalmazott rajztanárnője ugyancsak ekkor az Unitárius Kollégiumban folyó rajzoktatás történetét állította össze, s tartott róla előadást május végén a Brassai hét keretében. Ennek kapcsán Tóth Istvánról is pályaképet nyújtott. 2004. október 13-án aztán a Belvárosi Unitárius Egyházközség Brassai utcai tanácstermében Kováts Ildikó és Felházi Ágnes tanár-művészek, valamint Bálint Benczédi Ferenc lelkes szervezésében már a meglepetés erejével ható első emlékkiállításra vehetünk részt. Ezen a két tanárnőn kívül Tărăuné Nagy Ibolya, a művész unokahúga is beszélt, életrajzi részleteket világítva meg, emlékeket idézve. A kiállított több mint félszáz alkotás csak töredéke az ötven éves alkotói pálya gazdag termésének, de mindenképpen meggyőzőtt arról, hogy Tóth Istvánt az erdélyi művészek között számon kell tartani.

A most megjelent kötet két részre oszlik. Sas Péter *Tóth István, a kolozsvári rajztanár-festőművész* című 25 lapos tanulmányát a kiadó Szabó Zsoltnak a kétlapos tájékoztatója követi, valamint a második részben közölt képek jegyzéke. A 37–80. lapok a képanyagot tartalmazzák: 15 fehér-fekete rajz, 17 szépiarajz, 16 színes reprodukció, valamint 6 – szintén színes – miniatűr.

Tóth István 1892-ben Marosvásárhelyen született, torockói származású édesapától. Unitárius lévén természetszerűleg Kolozsvárra került felekezete kollégi-

umába, ahol Kövendi Nagy Gyula rajztanár fedezte fel tehetségét, indította el a pályán. Történelemtanára, Kelemen Lajos is sokat tett a fiatalember tehetségének kibontakozásáért: főleg geneológiai-heraldikai vonatkozású megrendeléseket közvetített hozzá. A kolozsvári kollégiumból a budapesti Rajztanárképző Intézetbe vezetett Tóth útja. Itt alighogy megszerezte diplomáját, behívták katonának, végigharcolta az első világháborút. Volt az orosz és az olasz fronton is, néhányszor megsebesült. Több mint 150 háborús képe 1918 őszén Prágában pusztult el.

A háború után Tóth Kolozsvárt telepedett le, az itteni egy évig működő Tanárképző Intézetben oktatott, majd a Marianum Leánynevelő Intézetnél kapott katedrát. 1925-től óraadó, majd rendes tanárként egykori iskolája, az Unitárius Kollégium alkalmazta 1948-ig, a tanintézet államosításáig. Ez persze csak a keret. Közben állandóan alkotott. Önálló kiállításokat rendezett, albumokat, mapákat állított össze, kiadványokat illusztrált, címlapokat rajzolt, folyóiratoknak dolgozott. 1935–1940 között Szopos Sándorral közösen magán festőiskolát működtettek az Unitárius Kollégium rajztermében délutánonként. Itt kapta az alapképzést Márkos András szobrász- és Bandi Dezső iparművész. Találó Kós Károly megállapítása: „Tudom én, és sokan tudjuk, hogy Tóth István egy esztendő leforgása alatt sokat, nagyon sokat dolgozott, merthogy ő nem töltögeti az időt beszélgetéssel, nem filozofál kávéházi asztal mellett soha: nem sóhajtozik, nem dicsekszik, nem kritizál és nem panaszol, sok mindent nem csinál, amit művészberek kiváltképpen szeretnek csinálni.”

Az ábrázoló művészet majd minden műfajában alkotott. Festett, főleg akvarelleket, kitűnően rajzolt ceruzával-tussal, szerette a barnás szépiarajzot, a színes kréatechnikát, linóleummetszetekkel kísérletezett. A *Pásztortűz*, a *Magyar Nép*, az *Unitárius Közlöny* állandó munkatársa volt, ezek címlécét is ő rajzolta. A *Magyar Nép* szerkesztője felkérésére a lapban ismertette a magyar díszítőművészetet, majd illusztrált írásait *A magyar díszítés alapformái* (1939, 1940) címmel kötetbe rendezte. Alkalomadtán illusztrált orvosi szakkönyveket, mesés-könyveket, versesköteteket is. A kolozsváriaknak talán legkedvesebbek a Nagy Péter *Ó, kedves Kolozsvár!* (1926) című kötetéhez készített rajzai.

Kolozsvár kiemelt szerepet foglal el Tóth ábrázoló művészetében. Az 1920-as évek városképét örökítette meg. Majd mindegyik templomunk homlokzatát, egy-egy kincset lerajzolta, megfestette. A kolozsmonostori Nagyboldogasszony (Kálvária) templom körül még ott a temető, a Szentpéteri templom tornya még falusias környezetéből messze kimagaslik. De az autókiől mentes utcákon békésen álló piarista és minorita templomok, a még oldala mellett kis üzletsortól elégtelenített lutheránus templom, s a kollégiummal szinte összenőtt unitárius „anyatemplom” fehér-fekete, a főtéri és a Farkas utcai templomok színes képei mintha egy más, békésebb világból tekintenének ránk. Nyugalom árad belőlük, csak azt látjuk, ami lényeges. Főleg a vízfestményeken, szépiarajzokon a hangulatot ragadja meg.

Kelemen Lajos 1927-ben így jellemezte Tóth művészetét egyik albuma kapcsán: „Havas téli tájak, meleg napsütéses városi házak, melyekről soha sem hiányzik a fák megnyugtató zöldje, művészi hatású nagybányai utcák, melyek architektúráinak vonalaiban sem kemény hatását a lombok puhasága még szelídíti, a kolozsvári hójai gyümölcsösök jámbor Donát-szobra, meg a síkság az új album képeinek fő tárgyai. Mindez csupa lágy színekben és vonalakban. Utolsó képén, hol a nagyapó mesél unokáinak, már szinte alig hisszük, hogy linóleumkép van előttünk... Ennek a képnek technikailag is merő ellentéte az előtte álló téli táj, mely mesteri tökéletességgel és tisztasággal állítja elénk a téli világ egy gyönyörű darabját. A téli képek különben hatásukat tekintve kétségtelenül vezetnek. Mesterük a nem könnyen kezelhető linóleummal hihetetlenül finom távlat- és színhatásokat tud kihozni.”

A kis album szép kiadvány, jó volt karácsonyi ajándéknak. Szabó Zsolt jelzi, hogy anyagát tovább szeretnék bővíteni, mert még Tóth számos munkája, sőt kiadványa is lappang. Mi e kötettől kétségtelenül többet vártunk. Az, hogy hány képet közölnek a mellékletben, csak esetleges lehet, hiszen mindenképpen válogatni kell, lehetőleg a reprezentáns alkotásokból. Ha azonban egy ilyen könyvecskét piacra dobunk, körültekintőbb bevezetőt, jegyzetanyagot kellene írni hozzá. Csak az október 13-i tárlatmegnyitón elhangzott beszédekből is számos életrajzi részletre derült fény! Nagy Ibolya családközelből ismerte a művészt. A bevezető címében említett „rajztanár”-ról alig kapunk adatokat. Pedig Tóth évtizedeken át iskolai munkát végzett. Erről a kollégiumi értesítők (mellesleg diákkoráról is) elég pontosan tájékoztatnak. Még az egykori tanítványok közül is élnek néhányan. Az Unitárius Gyűjtőlevéltár szintén több adatot őriz a mester tanári, felekezeti kötődéséről. Sas Péter főleg Kelemen Lajos – különben igen tanulságos – naplófeljegyzéseire támaszkodik, a kiállítási meghívók és bírálatok anyagából indul ki. A művészi pályáivet sikerül megrajzolnia. Reméljük, hogy egy teljes Tóth-monográfiát is asztalunkra tesz a közeljövőben. A könyv külső és belső címlapján a cím kis eltéréssel szerepel: a *festészet* és *festőművészet* szóváltozatok könyvtári katalógizáláskor zavart okozhatnak.

Dr. GAAL GYÖRGY

Eszmék – Gondolatok

„Nem hal meg a derékkal együtt az erény, / Túléli a test életét; de a gonosz, / Ha meghal, elvész véle együtt mindene.” *(Euripidész)*

„Akik halhatatlanok akarnak lenni, azoknak jámboran és igazul kell élniök.” *(Antiszthenész)*

„... a szegénység, szerelem vagy egyéb fájdalmat okozó dolog elől menekülve a halált keresni, ez nem a bátor, hanem inkább a gyáva emberre jellemző; mert lelki gyengeség jele, ha valaki menekülni igyekszik a bajok elől; s különben sem azért néz szembe a halállal, mintha ezt kívánná az erkölcsi jó, hanem csupán azért, mert valami rossz elől menekülni igyekszik.” *(Arisztotelész)*

„Az önelégültség az előrehaladás akadály.” *(Bión)*

„Az önelégültség a gazdagságból származik, s a gőg pedig az önelégültségből.” *(Szolón)*

„Irigy emberek... közös vigaszt találnak abban, hogy azokat, akiknél jobbak nem tudnak lenni, másoknál rosszabbaknak tüntetnek fel.” *(Plutarkhosz)*

„Én bizony sokkal aljasabbnak tartom a hízlegőket azoknál, akiknek hízelegnek, sőt, szinte azt mondhatnám, hogy emezek fennhéjzásának egyenesen ők az okai.” *(Lukianosz)*

„Jelenlevőket dicsérni a hízlegés jele.” *(Arisztotelész)*

„Nem ártana annyira a rágalom, ha nem volna valami elhíhető alapja.” *(Lukianosz)*

„Jobban kell emlékeznünk a jó tettekre, mint a rosszakra; a kapott javakra jobban, mint az adottakra.” *(Arisztotelész)*

„Kezdet a véggel szükségszerűen összhangban áll. Aki azért lett barátod, mert ez kifizetődik neki, abba is hagyja, ha az a kifizetődő.” *(Seneca)*

„Akik csak a haszonért lépnek barátságra, azok rendszerint el is válnak egymástól mielőtt a haszon eltűnik: az ilyen emberek nem egymást szerették, hanem azt, ami nekik hasznot jelentett.” *(Arisztotelész)*